

מטה, נס, ושורה :

עיונים במדת ההשתוות במשנת ה"שפת אמת"¹

אהד טהרלב

א. מידת ההשתוות במחשבה החסידית

המושג מדת ההשתוות מופיע לראשונה בספרות מחשבת ישראל בספרו של רבנו בחיי אבן פקודה "חובת הלבבות" (שער ח', פ"ד; שער י', פ"ו) ומאוחר יותר, בהגותם של מקובלים שונים, כגון ר' יצחק דמן עכו (ספר מאירת עיניים, ריח) ואחרים². במאמר זה, שהנו פרק מעיון מקיף במשנת ה"שפת אמת", אגדיר תחילה את המושג מידת ההשתוות ואנסה לעמוד על דרכי הופעתו במשנתו של ה"שפת אמת".

רעיון מידת ההשתוות מופיע לראשונה בהגות החסידית ב"צוואת הריב"ש"³ :

"שיוויתי ה' לנגדי תמיד. שויתי, לשון השתוות בכל דבר המאורע הכל שווה אצלו בין בענין שמשבחים בני אדם אותו או מבזין אותו וכן בכל שאר הדברים. וכן בכל מאכלות בין שאוכל מעדנים בין שאוכל שאר דברים, הכל ישווה בעיניו כיוון שהוסר היצה"ר ממנו מכל וכל, וכל דבר שיארע יאמר הלא זה מאתו יתברך... וכל כוונתו לשם שמים אבל מצד עצמו אין חילוק. וזה מדריגה גדולה מאד.. כלל גדול, גול על מעשיך ויכוונו מחשבותיך שכל דבר שיזדמן יחשוב שהוא מאתו יתברך ויראה שיבקש מהשי"ת שיזמן לו תמיד מה שהשי"ת יודע שהוא לטובתו ולא מה שנראה לבני אדם ע"פ שכלו כי אפשר מה שבעיניו טוב הוא רע לו, רק ישליך הכל, כל ענייניו, צרכיו עליו יתברך..."³

1. ר' יהודה ליב אלטר נולד בשנת תר"ז, והחל להנהיג את קהילתו ולדרוש בה בשנת תרל"א. נפטר בשנת תרס"ה. לתולדותיו עיין *מגדולי החסידות*, כרך ב' מאת הרב א.י. ברמבורג (מהדורה שלישית); שבט ליהודה, דברי הספד על בעל השפת-אמת מאת ר' ישראל אסולין (בני-ברק, תשכ"ז); *ספר הייבל ל"י תשבי*, תשמ"ו, עמ' 623, הערה 13. במאמרי זה אתייחס למקורות השונים *משפת אמת על התורה*, ה' חלקים, ירושלים. הציונים על-פי החלק, העמוד, והשנה.
2. ועיין מ' חלמיש, *מבוא לקבלה*, 50 המציין מספר דוגמאות להתנהגות המודרכת על ידי עקרון מידת ההשתוות; ר' שם טוב אבן גאון כותב "כי הם חייבו לעלות מהשגה תחתונה להשגה עליונה להתפרנס מזיו השכינה ולא יחוס על בניו ובני ביתו מרוב דביקותו" (בדי הארון, עמ' 88); ועי' *באור התורה*, ק"ה ע"א, ליקוטי יקרים, כ', ע"א ושם: "בזה הענין אמר הקדוש מו"ה מנחם ז"ל כי זה פירוש המשנה "הלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה" ורוצה לומר תורה לשמה נקרא כמשל בדביקות הבורא ית"ש ואז הוא זוכה, רוצה לומר שיכול לזכך אפילו דברי חול הרבה כי מפני מה נקרא דברים בטלים, רוצה לומר שהם בטלים בלי חיות כיון שאינם דברי תורה אבל מי שדבוק בהשם יתברך יכול לזכותם ולתת בהם חיות על ידי דבקותו וחוכמתו העליונה.. וכל זה מי שחושב תמיד שהשם יתברך מכלכל הכל ומנהיג את

עצמו לפניו כן כמו שמובא בשו"ע ריש סעיף א' ברמ"א "שויתי הי' לנגדי תמיד" היא כלל גדול ומתנהג בשפלות ובצניעות לפני השם יתברך כאילו רואהו". ועיין עוד ר' ש"ץ, החסידות כמיסטיקה, עמ' 31 ואילך.
3. צוואת הריב"ש מיוחסת לר' ישראל בעל שם-טוב אך לדעת חלק מהחוקרים מקורה בבית מדרשו של המגיד ממזריטש.

ההשתוות הינה פועל יוצא מתשוקת הדבקות של האדם המאמין. הכמיהה להתקשרות ולהתחברות לעולמות עליונים מביאה בעקבותיה ליחס של שוויון נפש כלפי האירועים הטבעיים הסובבים. השתוות כזו משמעה אינדפרנטיות כלפי הוויות העולם, בין לטוב בין למוטב. משמעותם של הקשרים הטבעיים והחברתיים שמנהל אדם העובד את ה' במידת ההשתוות תיבחן תדיר על רקע דבקותו הדתית של האדם. מערכת השיקולים המנחה, בנויה על יסוד אחד ויחיד והוא בירור כן ומתמיד בבחינת "מה ה' אלוךך שואל מעמך". על אדם זה כתב הראי"ה קוק (אורות הקודש, ח"ג, רמו): "ואם יעלה למידה זו אז יהיה באמת מעדת ישרים שהם המקבלים את כל עניניהם בתכלית השיווי ויקיים חסד ומשפט אשירה לך ה' אזמרה, אם חסד אשירה ואם משפט אשירה".

ב. מידת ההשתוות בהגותו של ה"שפת אמת"

בעל ה"שפת אמת" מאיר, בפרשנותו לתורה, היבטים מקוריים ואיפיונים משמעותיים למושג מידת ההשתוות. הכלי הספרותי המרכזי שהוא נעזר בו, בכדי לחשוף את המשמעויות הרעיוניות של מידת ההשתוות הטמונות בפסוקים, הוא פרשנות פיגוראטיבית, באמצעותה מקבלים מוטיבים שונים, המצויים במקורות, משמעות מטאפורית ודימוית. באופן זה מקבל גם המוטיב המטאפורי וגם המושג הנידון משמעויות ומימדי עומק מועצמים. דרך פרשנות זו תודגם להלן בעיון בשלושה קטעים הלקוחים מפירושו לתורה.

1. המטה והנחש

בפירושו לפרשת וארא (שפת-אמת, ח"ב, עמ' 31, שנת תרמ"ב, ד"ה במדרש) בדיונו על מופת הנחש, מבאר בעל ה"שפת אמת" את המדרש המשווה בין המטה שהפך לנחש במופת שעשו משה ואהרן לפני פרעה, עם הנחש המוזכר במשנה במסכת ברכות (פ"ה, מ"א) "אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש, חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללים כדי שיכוונו את ליבם למקום. אפילו המלך שואל בשלומו לא ישיבנו ואפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק":

"במדרש 4. המשנה . אפילו המלך שואל בשלומו לא ישיבנו אפילו נחש כרוך לא יפסיק. הוא להיות לאדם עובד ה' **מדת השתוות**

(ההדגשה אינה במקור-א.ט) שלא להפסיק עבודתו לא ע"י קירבות שיש לפעמים במתנת עליון. ולא ע"י ירידה ונשיכת נחש. וכמו כשאין האדם מפסיק על ידי הנשיכה. הולך לו הנחש. וכמו כן בכלל נחשב ימי הגלות נשיכת נחש. ואם בני-ישראל מתחזקים שלא להפסיק אין קיום להגלות. וע"ז רמזו אין מפסיקין בתוכחות כמ"ש אל תקוץ בתוכחתו (משלי, ג,יא). וזה ענין המאמר שצוה ה' כל הד' לשונות של

4. שמות רבא, פרשה ט, ג. על פרשנות ה"שפת אמת" למדרש ראה: א' הנדלר, פרשנות שפת אמת למדרש, המעין, תשרי תשמ"ח;

הגאולה שיהיה להם דביקות והשתוקקות לעבודת ה' שמוכן להיות אחר הגאולה. להיות עבדי ה' ולקבל התורה. ואם היו מקבלים הדברים היה בטל הגלות. הואיל והיו משתפים את עבודת ה' בגלות. ולכן אמר משה רבינו עליו השלום הן בני ישראל לא שמעו כו' (שמות, ו, יב). הגם כי היה על ידי קוצר רוח. אבל ידע כי זה שורש ומפתח של הגאולה כנ"ל. וכתוב (שם, שם, יג) וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל פירוש שעל ידי משה ואהרן שהם היו נאמנים ודבקים בשורש הגאולה. זכות שלהם קיים לכל בני ישראל. וזה שאמר ויצום שבכח שלהם יתמשכו כל בני ישראל לבחינת הגאולה"5.

המשנה במסכת ברכות, העוסקת באדם העומד בתפילה, מתארת, לדעת ה"שפת אמת", מציאות המודרכת על ידי עקרון מידת ההשתוות. שני המצבים המתוארים בה הינם, למעשה, קצוות מנוגדים. המצב של "נחש כרוך על עקבו" הינו דימוי מטאפורי לירידה רוחנית וריחוק בעוד שהמצב של "המלך שואל בשלומי" מייצג מציאות של קרבה יתירה בין האדם לקונו. שני מצבים אלו, שהאדם נדרש להמנע מהם, מסמלים סטייה ממידת ההשתוות והפרת האיזון הרוחני העדין של האדם. ראוי לציין כי הקבלת שני המצבים הקיצוניים הללו זה לזה מעידה כי אף מצב רוחני רם יותר, כדוגמת "המלך השואל בשלומי", עשויה לעיתים לגרום נזק לא פחות מזה שגורם ה"נחש כרוך על עקבו". המטה והנחש מייצגים שתי דרכי פעולה שהאדם יכול לבחור בהם. המטה מייצג את מידת ההשתוות באמצעות דימוי ויזואלי של ציר מאונך, קו ישר מוצק ויציב⁶, בעוד שהנחש

מסמל ציר מאוזן השטוח על פני הקרקע, קו מפותל ורפוי. הציר המאונך מסמל את היחס בין האדם לקונו בעוד שהציר המאוזן מסמל את מכלול היחסים החברתיים והטבעיים. על מנת שהמטה יעמוד במקומו וישאר מטה יש צורך מתמיד לאחוז בו שכן ברגע שתירפה האחיזה, יפול המטה ויהפוך לנחש, לרועץ ולמעכב בעבודת ה'. כשהמטה הופך לנחש, אזי יש ירידה בעבודת ה', נסיגה ממידת השתוות ומעבר למציאות מסוכנת שבה לנחש יש רשות להכיש. מציאות שהיא בבחינת ריחוק מההשגחה, מציאות של גלות ושלטון כוחות הרוע.

5. בנושא זה ראה י' יעקובסון, גלות וגאולה בחסידות גור, דעת, חוברת 3-2, תשלח-ט.
6. על דרך "שבטך ומשענתך המה ינחמוני" (תהילים, כג, ד), הנחמה היא בשבט, במידת ההשתוות.

העמידה לפני ה' או השלטת מידת ההשתוות בחיי האדם מביאה לגאולה האישית וכגודל ההשתוות כך גודל הגאולה. כלל זה נוהג הן לגבי הגאולה הפרטית, במישור האישי של עמידת היחיד מול קונו, והן במישור הציבורי. משה ואהרון הגיעו למדרגות שיא במידת ההשתוות ובעקבות כך הגיעו לגאולה. סגולתם הרוחנית היא שאפשרה להם לחולל גאולה לאומית כוללת בקרב בני ישראל - ש"יתמשכו כל בני ישראל לבחינת גאולה". המשנה המופיעה בברכות מוגדרת כ"משנת חסידים" ומטבעה עוסקת היא ברובד חברתי אליטיסטי שהעבודה הרוחנית היתה בראש מעייניו. מתוך העיון ניתן להבין כי בעל ה"שפת אמת" ראה בחסידים ואנשי מעשה מודל אידיאלי של עובדי ה' במדרגת מידת ההשתוות אשר בדרכם אמור ללכת כל איש מישראל.

2. התורן והנס

דימוי נוסף של מידת ההשתוות הינו דימוי הנס או התורן, בפירוש ה"שפת אמת" (ח"א, עמ' 63, תרל"ה, ד"ה "עתה ידעתי") לפסוק בפרשת וירא "עתה ידעתי כי ירא אלוהים אתה ולא חשכת את בנך את יחידך ממני" (בראשית, כב, יב) הוא מסביר את הקשר הרעיוני שבין מידת ההשתוות לנס:

"עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה אין מובן הפשוט. ונראה בעזהשי"ת דכתיב נפלאותיך ומחשבותיך אלינו (תהילים, מ, ו) כי כל המעשים והסיבות הכל עושה הקב"ה בעבור בני"י ובמדרש (בראשית רבה, פ"נה, א) נתת ליראיך גם להתנוסס כו' ודרשו על הנסיונות⁸. והאמת כי הניסים שנעשו לבני"הוא ע"י הנסיונות של האבות כי הקב"ה עושה הכל במדה וע"י שנמצא בבני"י מסירות נפש לצאת מן הטבע לקיים מצותיו כי כל נסיון הוא למעלה מהטבע. ועי"ז. המשפט לעשות להם ניסים. ולהתנהג עמהם שלא בדרך הטבע ובני ישראל אין יכולין להתקיים בלי ניסים. וראיה לזה כי אין הקב"ה עושה נס בחנם רק ע"י שאין יכולים להתקיים בלי ניסים ונפלאות כי כל הטבע והשרים מתנגדים לנו. ולכן הקדים השי"ת לנסות אבותינו וגם במשנה (אבות, פ"ה, מ'ג-ד') סמכו עשרה נסיונות לעשרה ניסים כו"י."

7. וראה בברייתא בברכות (לה, ע"ב) אודות ר' חנינא שרפא את בנו של רבן יוחנן בן זכאי בעזרת תפילתו וכששאלה אשתו של ריב"ז מדוע לא הועילה תפילתו של בעל בענה לה: "הוא דומה לעבד לפני המלך ואני דומה כשר לפני המלך" ועי"ע ש. ספראי, משנת חסידים בספרות התנאית, בתוך: בימי הבית ובימי המשנה-מחקרים בתולדות ישראל, עמ' 501-518. בעניין מעשי חסידים ראה שבת, יט ע"א, שבת קכא ע"ב, נדה לח ע"א.

8. "כתיב"נתתה ליראיך נס להתנוסס מפני קושט סלה". נסיון אחר נסיון וגידולין אחר גידולין בשביל לנסותן בעולם. בשביל לגדלן בעולם כנס הזה של ספינה וכל כך למה מפני קושט בשביל שתתקשט מידת הדין בעולם שאם יאמר לך אדם למי שהוא רוצה להעשיר מעשיר. למי שהוא רוצה מעני. ולמי שהוא רוצה הוא עושה מלך. אברהם כשרצה עשאו מלך. כשרצה עשאו עשיר. יכול את להשיבו ולומר לו יכול את לעשות כמו שעשה אברהם אבינו. והוא אומר מה הוא עשה. ואת אומר לו ו"אברהם בן מאת שנה בהולד לו" ואחר כל הצער הזה נאמר לו "קח נא את בנך את יחידך" ולא עכב. הרי נתת ליראיך נס להתנוסס".

המדרש, אשר ה"שפת אמת" מצטט, כבר הבחין בקרבה הלשונית שבין נס לנסיון. אולם הוא מפרש את המילה נס במשמעותו המקראית שהינה תורן או דגל. ה"שפת אמת", לעומת זאת, מחבר בין הנסיון לנס במשמעות השכיחה בפי חז"ל: "והאמת כי הניסים שנעשו לבני ישראל הוא על יד הנסיונות של האבות". ניסי בני ישראל תלויים בנסיונות האבות, כלומר, בזכות עמידת האבות בנסיונות השונים שניסה אותם הקב"ה, נעשו במהלך ההיסטוריה של עם ישראל ניסים שונים. הדמיון בין המילים, נס ונסיון, איננו חיצוני בלבד אלא קיימת משמעות אחת המקשרת וחורזת מילים אלו. הנסיון, אליבא דבעל ה"שפת אמת" הוא התמודדות עם מציאות שהיא מעבר לכוחותינו הטבעיים של האדם. הנס אף הוא בבחינת יציאה מחוקי הטבע, ועל כן עמידתם של האבות בנסיונות היא שיצרה ואפשרה את המציאות הניסית בתולדות בני ישראל: "ובני ישראל אין יכולים להתקיים בלא ניסים... כי כל הטבע והשרים מתנגדים לנו ולכן הקדים ה' לנסות אבותינו".

הנסיון דומה לתורן המצוי מעל הספינה משום שאף הוא שרוי מעל טבעו של האדם. גם בקטע זה מוצאים אנו במרומז את התורן שהוא העמוד הניצב המבטא את הציר המאונך - ציר ההשתוות. העמידה בנסיון וההתגברות על הכוחות הטבעיים המצויים באדם אינה אלא ביטוי ליכולתו של האדם לנתק את תלותו בצרכים החומרניים ולפתח אדישות כלפיהם.

אחת התוצאות הנובעות מנקיטת מידת ההשתוות בידי האדם היא התרחשות הנס. זהו למעשה אחד המאפיינים של הגאולה אשר הוזכרה בקטע הקודם. ה"שפת אמת", לאמיתו של דבר, מסביר כאן את מנגנון הגאולה ואת סיבתיותו. העמידה בנסיון, או ההליכה במידת ההשתוות, ממקמת את האדם במישור על טבעי הדורש יחס אלוהי מקביל, המתבטא בעשיית ניסים. זוהי משמעות ה"מידה כנגד מידה" בהתנהגות האלוהית. הנס המתרחש לעם הינו תגובה מתבקשת והכרחית מעצם העובדה שאצל בני ישראל קיימת נכונות, שראשיתה באבות האומה, לצאת מתוך הטבע ולהתנהג באורח על טבעי. אלמלא היתה השגחה אלוהית על טבעית על עם ישראל באמצעות ניסים, אזי לא היה קיום לעם מכיוון שבטבע אין הוא מוצא את מקומו "כי כל הטבע והשרים מתנגדים לנו".

3. קו ושורה

קו ושורה הינם הדימויים האחרונים למידת ההשתוות שבהם נעסוק. דימויים אלו מופיעים בפרוש ה"שפת אמת" לפסוק "אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה'" (שמות, טו, א; ח"ב, עמ' 65, שנת תרל"א, ד"ה "במדרש אז").

"במדרש אז ישיר (שמות רבה, פרשה כג, א) 9. נכון כסאך מאז כו'
אע"פ שמעולם כו' כסאך כו' (תהילים צג). כי בעת הבריאה נסתר
השגחתו ית' בעולם. ובעת גאולת מצרים נתגלה. וזה שאמר
נתישב כסאך שנתישב

8. "הה"ד "נכון כסאך מאז" א"ר ברכיה בשם ר' אבהו אע"פ שמעולם אתה לא נתישב כסאך ולא נודעת בעולמך עד שאמרו בניך שירה לכך נאמר נכון כסאך מאז".

ידיעת השגחתו יתברך בנבראים... ובזה מיישב המדרש קושית שר
הול"ל. כי בכל נברא יש נקודה שנתברר על ידי כבודו יתברך. כמ"ש
כל פעל ה' למענהו. ולכבודי כו'. וזה ענין פרק שירה שיש לכל נברא
שיר ושבח להשם יתברך. ואז ישיר ישראל כו' השירה הזאת. פירוש
שירה הידועה שעולה מכל הנבראים. ובניי עשו שכל הנבראים

ישירו. ויגלו נקודה אמיתית שהם עומדים מחיות הש"י שמחדש בכל יום מעשה בראשית. וכל זה תלוי במעשה האדם. כי כשעושה מעשה בדביקות הש"י ע"י ידיעה זו שכל מעשה יש לו חיותו ית'. על פי ידיעתו נתברר זה בגוף המעשה. ומסיר על ידי זה ההסתר ונתגלה הפנימיות. ופי' שירה הוא להיות הכל נמשך בקו ושורה למקור שורשו שהוא חיותו ית'. וזה שאמר שע"י אמונה אמרו שירה כנ"ל. ואא"ז מו"ר זצלה"ה אמר על מה שאמרו חז"ל שחזקיה לא אמר שירה ולכך לא עשהו משיח (סנהדרין, צז, א) כי היה ברור אצלו השגחת השם יתברך עד שלא נתפעל ע"י הנס. כי ידע שגם הטבע רק מחיות הש"י כו' ודפח"ח. והוא שכתב עליו טוב בעיניך עשיתי (ישעיהו, לח, ג) פירשו ז"ל שסמך גאולה לתפילה והוא כך נראה לומר שידע שבכל מעשה יש נקודה חיות ונקודת גאולה שעל ידי זה בא גאולה להסיר הערלה דחפיא ברית. שהוא הפנימיות שבכל דבר חיות השם יתברך. וזה הטוב בעיניך כו'. שכל מעשיו היו כעושה לפני המלך שידע שכל הפעולות מכחו כמו שאמרו אין אדם נוקף כו'. ולכך קשה לו לומר שירה. כי ההסתר היה שוה לפניו כמו הפנימיות כך נראה לומר. ונקבע שורה זו בכל יום שיכול אדם לעורר כל הנבראים לשירה זו.

לפי בעל ה"שפת אמת" נוכל להגדיר שירה כביטוי, במלל או בצליל, אשר נוצר מתוך חוויה של התפעלות. סגנון התבטאות שכזה מציין תהליך של התבררות, הסרת ההסתר וגילוי הפנימיות. השירה נתפסת על ידי ה"שפת אמת" כקו ושורה הנמשכים למקור השורש האלוהי. שירה משמעותה גילוי נקודת החיות האלוהית ודבקות וחיבור לנקודה זו. דימוי השירה לצורה גראפית של קו ושורה מוסיפה את השירה כדרך נוספת לביטוי תהליך בניית הקשר בין האדם לקונו, בדומה לדימויים הנוספים המאפיינים את מידת ההשתוות. בניגוד לתפיסה המקובלת מפרש ה"שפת אמת" את חזקיה, אשר עליו אמרו חז"ל כי לא אמר שירה, כמצוי בדרגה רוחנית גבוהה מזו של האומר שירה. לדעתו היה חזקיהו שרוי בדרגה שמעבר לשלב הגילוי בחווית השירה, בבחינת מידת ההשתוות "כי היה ברור אצלו השגחת ה' יתברך עד שלא נתפעל ע"י הנס". אצל חזקיהו לא נמצאה חווית התפעלות שיוצרת שירה משום שהגיע לדרגה מעל לנפעלים, דרגה של השתוות גמורה - "שכל מעשיו היה כעושה לפני המלך, שידע שכל הפעולות מכוחו". השוואת חזקיהו שלא אמר שירה לבני ישראל שעשו זאת מדגישה את האבחנה שבין התהליך והמטרה. השירה הינה חוויה חד פעמית ומקורה בעליית מדרגה המביאה לחשיפת אספקטים רוחניים במציאות. מדרגה זו

אינה משמשת מקור בלתי נדלה לאמירת שירות אלא מהווה בסיס לעלייה רוחנית נוספת שתיצור שירות חדשות. צורת חיים בסגנון מידת ההשתוות הינה תהליך של גילויים ושירות לאורך קו המורכב ממספר רב של נקודות בדידות שבכל אחת מהן נאמרת שירה. מצבו של חזקיה מציין את הנקודה הסופית את התוצאה, המתבטאת בהפסקת אמירת שירה משום שתהליך הגילוי הגיע לסופו ומכאן ואילך מצוי קיום רוחני בלבד. במילים אחרות חזקיה הצליח באמצעות מידת ההשתוות לגאולה ולפיכך "סמך גאולה לתפילה".

ג. סיכום

שלושת הדימויים, באמצעותם הודגמו מאפיינים שונים של מושג מידת ההשתוות, מאירים היבטים שונים בסוגיה המרכזית של היחס למציאות הנובע מתוך הקשר בין האדם לקונו. המטה והנחש ממחישים את ההבדל בין אחיזה והשתדלות מחד מול עזיבה והרפיה מאידך. הרעיון המופיע בדימוי המטה והנחש היא התביעה מהיחיד לעבודה רוחנית מתמדת במטרה להגיע למצב של עמידה לפני ה', בדומה לתפילה שהיא מצב של אדם העומד כעמוד ניצב לפני קונו. המוטיב השני, דמוי התורן והנס, עומד על הזיקה שבין הנס והנסיון ומסביר את ההדדיות שביחסי ה' ועם ישראל בבחינת משוואה של מידה כנגד מידה. מושג השירה כדימוי של קו ושורה שהוא חיבור לנקודת החיות הפנימית מאיר לנו את חווית ההתפעלות והגילוי כחלק מתהליך ההתקדמות בציר העמידה מול פני ה' במעלות מידת ההשתוות. באמצעות דימויים אלו מצליח ה"שפת אמת" לבנות תמונת עולם של הנדרש מעובד ה' האידיאלי השואף להשגת דבקות באל.